

Wrocław, 20 czerwca 2024 r.

Prof. dr hab. Borys Paszkiewicz
Instytut Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego

**Opinia na temat osiągnięć naukowych dr Aleksandry Pankiewicz
wyrażona w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego**

Dorobek dr Aleksandry Pankiewicz stanowi wzorcowy przypadek rozwoju naukowego. Po opublikowaniu monografii stanowiska w Grodziszczu i uzyskaniu stopnia doktora habilitantka rozszerzała swoje zainteresowania kulturą materialną wczesnego średniowiecza, zwłaszcza IX i X wieku, na terenach późniejszego Śląska i Czech. Opublikowała z tego zakresu dwie monografie samodzielnie (w tym dysertację doktorską) i jedną we współautorstwie, a także pokazała liczbę artykułów i przyczynków. Mimo że najczęstszym tematem jej prac była ceramika, dr Pankiewicz brała też na warsztat inne kategorie zabytków, zwłaszcza wyroby szklarskie i metalowe. Wyraźnie przyciągały jej uwagę relikty kultury duchowej. Sięgała także do późniejszych okresów średniowiecza. Wśród wielu nurtów jej badań, po części determinowanych potrzebami wykopalisk poprzedzających prace budowlane, zatem trudnych do podporządkowania wiodącej problematyce, dało się zauważyć szczególnie owocne zainteresowanie dr Pankiewicz bezimiennym skupiskiem osadnictwa z IX i X w. na obszarze między Widawą a Baryczą. Elektryzujące wyniki kierowanych przez nią badań tamtejszego zespołu osadniczego w Łozinie znalazły na razie odzwierciedlenie w jednej tylko publikacji.

Tymczasem to właśnie stanowisko stało się swego rodzaju punktem podparcia do poruszenia Ziemi, w postaci publikacji przedłożonej jako dokonanie habilitacyjne dr Aleksandry Pankiewicz. Oczywiście zapowiadały tę pracę wcześniejsze artykuły i redagowane lub współredagowane monografie dotyczące Ostrowa Tumskiego we Wrocławiu, ale kompleksowa synteza tego stanowiska – badanego przez licznych badaczy, ale działających z osobna, nieporównywalnych nawet pod względem metodyki – jest nowym jakościowo osiągnięciem badawczym. Rozprawa kładzie szczególny nacisk na dwie grupy zagadnień: socjotopografię i kontekst osadniczy. W ten sposób udało się nie tylko pokazać rolę Wrocławia jako jednego z głównych grodów wczesnego państwa polskiego, ale także niezwykle ciekawe przemiany relacji między grodem na Ostrowie a jego zapleczem osadniczym. Rozważania socjotopograficzne pozwoliły dr Pankiewicz zakwestionować anachroniczne, jak się wydaje, a powszechne założenie o rozdzieleniu w X-XI w. ról wojownika i rolnika. Zupełnie nieoczekiwana jest udzielona przez Autorkę odpowiedź na pytanie o genezę Wrocławia, który pojawia się – w myśl jej ustaleń – nie jako gród Przemyślidów lub Piastów, ale też nie Ślązan, lecz jako osada obronna, wprawdzie stosunkowo luźno związana z widawsko-baryckim skupiskiem osadniczym, a po mniej więcej dwudziestu latach istnienia podporządkowana przez Piastów. Łatwo zauważyć, że podstawę dla tej opinii dało właśnie badanie tego mikroregionu. Nie poprzestając na niej, dr Pankiewicz śledzi losy tej części Wrocławia. Osada na Ostrowie obrasta stopniowo całą aglomeracją miejską, w której obrębie zachowuje tylko niektóre, wyspecjalizowane funkcje, utrwalone ostatecznie serią lokacji miejskich okolicznych osad w połowie XIII w. Otrzymujemy zatem w sumie dzieje Wrocławia przedlokacyjnego, a nawet oparte na obserwacji tego ośrodka wnioski dotyczące przemian strukturalnych całego II państwa piastowskiego (w tym ciekawą sugestią o możliwej demilitaryzacji grodów centralnych w czasach Władysława Hermana). Podkreślić należy, że na dobre pracy wyszło przesunięcie części opracowań materiałowych do osobnego tomu. Pozwoliło to pani dr Pankiewicz na skupienie się na kwestiach bardziej ogólnych, których nikt przed nią nie podejmował, a nawet na rozstrzygnięcie problemów badawczych wcześniej nie definiowanych.

Oczywiście wiele szczegółowych ustaleń i wniosków natury historycznej zasługuje na solidną dyskusję, a czasami, jak sądzę, na dość gruntowną polemikę, ale bynajmniej nie odbiera to wartości przedstawionej rozprawie. Przeciwnie, dostarczenie materiału do rzeczowej dyskusji to przypuszczalnie największy pożytek, jaki można wyciągnąć z pracy naukowej. Bez wahania można przyznać, że przedłożona rozprawa stanowi znaczny wkład w rozwój archeologii.

B. Bonificani